

TÌM HIỂU VỀ SÁCH ĐỊA CHÍ ĐỊA PHƯƠNG Ở QUẢNG BÌNH

NGUYỄN VIỆT MẠCH

Năm 1993, tôi đọc được bài “Chú trọng phát triển việc viết địa chí làng xã trong phạm vi toàn tỉnh” đăng trên Báo Quảng Bình ngày 7/12/1993. Đọc rồi tôi mới thấy được tầm quan trọng của việc viết địa chí làng xã. Tôi cũng đã từng nghe cụ Nguyễn Tú - người đầu tiên viết địa chí ở Quảng Bình, cũng là người viết sách địa chí nhiều nhất ở Quảng Bình nói: “Mỗi làng xã ở Quảng Bình có thể viết được một pho sách hay”. Năm 2007, nghỉ hưu tôi tập trung trí, lực vào việc biên soạn địa chí và lịch sử làng xã. Qua hơn 11 năm, tôi đã chủ biên biên soạn được 5 cuốn: “Địa chí làng Hiến Lộc” xuất bản năm 2010, “Lịch sử Chi nhánh Ngân hàng Đầu tư và Phát triển Quảng Bình 1957-2012” xuất bản năm 2012, “Địa chí làng Kim Nại” xuất bản năm 2015, “Lịch sử Đảng bộ xã Duy Ninh” xuất bản tháng 11/2017, “Lịch sử Đảng bộ xã Tân Ninh” xuất bản tháng 12/2017.

Tháng 12/2017, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt nhiệm vụ khoa học và công nghệ đặc biệt cấp quốc gia “Xây dựng bộ địa chí Quốc gia Việt Nam”, thời gian thực hiện từ năm 2018 đến 2022. Mục tiêu nhiệm vụ là cung cấp tri thức cơ bản, tổng hợp về điều kiện tự nhiên, con người, văn hóa, xã hội, góp phần phát triển khoa học giáo dục và nâng cao dân trí, phục vụ công tác hoạch định chính sách phát triển kinh tế - xã hội, bảo đảm quốc phòng - an ninh thông qua hình thành cơ sở dữ liệu ở dạng số (digital book) và bộ sách in Địa chí Quốc gia Việt Nam. Cụ thể xây dựng bộ Địa chí Quốc gia Việt Nam về các lĩnh vực: vị trí, địa giới, lãnh thổ - lãnh hải; địa lý, địa chất và tài nguyên; quân sự, quốc phòng, ngoại giao; kinh tế; lịch sử; văn hóa; nghệ thuật và kiến trúc; tư tưởng; tôn giáo và tín ngưỡng; giáo dục và đào tạo; khoa học và công nghệ...

Độc được bản tin này trên báo Nhân dân

ngày 24/12/2017, tôi càng thấy tầm quan trọng của việc biên soạn địa chí. Tôi càng nuôi quyết chí biên soạn địa chí làng xã cho đến khi tuổi già và sức khỏe không viết được nữa thì thôi. Tôi cũng còn suy nghĩ: “Nước có bộ địa chí quốc gia thì chắc chắn rồi tỉnh cũng sẽ có bộ địa chí của tỉnh”. Vì vậy, tôi đã sưu tầm và liệt kê xem thử tỉnh Quảng Bình đến nay (tháng 4/2019) đã có bao nhiêu người viết địa chí với số lượng sách địa chí có bao nhiêu. Tuy chưa có thể sưu tầm và liệt kê đầy đủ, tôi cũng mạnh dạn viết trong bài khảo cứu này: Tỉnh Quảng Bình từ xưa đến nay đã có 50 cuốn sách viết về địa chí Quảng Bình. Trong đó phân loại theo tỉnh chí, huyện chí, làng xã chí và tác giả sưu tầm biên soạn như sau:

Tỉnh chí biên soạn thời phong kiến gồm có:

1- Ô châu cận lục của Tiến sĩ Dương Văn An, người An Thủy, tập thành năm 1555, đã xuất bản nhiều lần với nhiều dịch giả.

2- Phủ biên tạp lục của Lê Quý Đôn viết năm 1766, đã xuất bản nhiều lần. Sách này nói đến cả nước, trong đó có Quảng Bình.

3- Hoàng Việt dư địa chí của Phan Huy Chú, viết về cả nước, trong đó có Quảng Bình, xuất bản nhiều lần.

4- Việt sử xứ Đàng Trong của Phan Khoang, xuất bản năm 1967 ở miền Nam. Sách nói về cả nước, chủ yếu là từ phía nam sông Gianh, trong đó có Quảng Bình.

5- Đại Nam nhất thống chí của Quốc sử quán triều Nguyễn biên soạn năm 1875, trong đó có Quảng Bình, xuất bản nhiều lần.

Tỉnh chí do các hội thảo khoa học in thành sách có:

1- Kỷ yếu “Danh nhân Quảng Bình”, qua hội thảo khoa học do Hội Khoa học Lịch sử Việt Nam, Ủy ban nhân dân tỉnh Quảng Bình và Viện Văn hóa Nghệ thuật Việt Nam đồng tổ chức, lập thành kỷ yếu 2 quyển 2 cuộc hội thảo

do Sở Khoa học và Công nghệ Quảng Bình xuất bản năm 2012 và Nhà xuất bản Chính trị - Hành chính Quốc gia xuất bản năm 2014.

2- Báo cáo khoa học Hội thảo Quốc gia về Quảng Bình 410 năm hình thành và phát triển, do Sở Khoa học và Công nghệ Quảng Bình xuất bản năm 2014.

Tỉnh chí do các tác giả người Quảng Bình biên soạn từ năm 1986 đến nay có:

1- Quảng Bình thời khai thiết của Tiến sĩ Phan Việt Dũng, người phường Hải Đình, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2009.

2- Địa chí Quảng Bình, Tiến sĩ Nguyễn Khắc Thái, người Xuân Thủy, huyện Lệ Thủy chủ biên, hoàn thành bản thảo năm 2010.

3- Quảng Bình - Địa danh địa giới của Nguyễn Ngọc Trai, người làng Quảng Xá, xã Tân Ninh, huyện Quảng Ninh biên soạn, xuất bản năm 2014.

4- Những nét đẹp văn hóa cổ truyền Quảng Bình của Nguyễn Tú, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2007.

5- Văn hóa người dân miền biển Quảng Bình của Nguyễn Tú và Văn Lợi, xuất bản năm 2006.

6- Di tích Quảng Bình của Trần Hùng và Trần Hoàng, người xã Cảnh Dương, huyện Quảng Trạch, xuất bản năm 1992.

7- Trên đường tiếp cận một vùng văn hóa của Trần Hùng, xuất bản năm 1996.

8- Văn học dân gian Quảng Bình, Trần Hùng chủ biên, xuất bản năm 1996.

9- Trò chơi dân gian trẻ thơ của Văn Tăng, người làng Quảng Xá, xã Tân Ninh, huyện Quảng Ninh xuất bản năm 2010.

10- Đặc sản ẩm thực Quảng Bình của Văn Tăng, xuất bản năm 2012.

11- Ẩm thực tục truyền Quảng Bình của Văn Tăng, xuất bản năm 2012.

12- Giếng nước, hồ nước và đầm phá trong sinh hoạt đời thường và trong tâm thức dân gian Quảng Bình của Văn Tăng, xuất bản năm 2013.

13- Chợ quê Quảng Bình của Đặng Thị Kim Liên, người xã Đức Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2011.

14- Thuần phong mỹ tục phụ nữ Quảng Bình của Đặng Thị Kim Liên, xuất bản năm 2014.

15- Tướng lĩnh Quân đội nhân dân Việt Nam quê hương Quảng Bình của Đảng ủy Quân sự tỉnh Quảng Bình, xuất bản năm 2015.

16- Quảng Bình nước non huyền diệu của Hội đồng hương Quảng Bình ở thành phố Hồ Chí Minh, xuất bản năm 2000.

17- Quảng Bình, ấn tích thời gian của Hội Di sản văn hóa Quảng Bình - 3 tập in trước năm 2014.

18- Quảng Bình nước non hùng vĩ của Phạm Ngọc Hiền, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2015.

19- Những ngôi chùa Quảng Bình của Phạm Ngọc Hiền, xuất bản năm 2016.

20- Nguyễn Khắc Triễn, Tiến sĩ khoa thi cuối cùng của Triều Nguyễn, kỷ yếu hội thảo khoa học của Viện Triết học năm 2009.

21- Núi Thần Đinh - chùa Kim Phong của Trần Văn Chương, người xã Vạn Ninh, huyện Quảng Ninh, xuất bản năm 2018.

Huyện chí gồm có:

1- Địa chí Đồng Hới của Nguyễn Tú, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 1991.

2- Địa chí Quảng Ninh của Đỗ Duy Văn, người làng Văn La, xã Lương Ninh, huyện Quảng Ninh, xuất bản năm 2004.

3- Địa chí huyện Lệ Thủy của Đỗ Minh Tiến, người xã An Thủy và Nguyễn Quang Văn, cán bộ tuyên giáo Huyện ủy Lệ Thủy, xuất bản năm 2014.

4- Lệ Thủy quê tôi của Lê Văn Khuyên, người xã Liên Thủy, huyện Lệ Thủy, xuất bản năm 2001.

5- Hồ khoan Lệ Thủy, 2 tập, Hoàng Đại Hữu, người Xuân Thủy, huyện Lệ Thủy chủ biên, xuất bản 1999 và 2001.

6- Đồng Hới vùng đất thủy tụ của Phạm Ngọc Hiền, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2016.

7- Truyện cổ người Nguồn của Đinh Thanh Dự, người xã Xuân Hóa, huyện Minh Hóa, xuất bản năm 1993.

8- Thơ ca dân gian người Nguồn của Đinh Thanh Dự, xuất bản năm 1994.

9- Bảo tồn và phát huy văn hóa người Nguồn - Minh Hóa của Đinh Thanh Dự, xuất bản năm 2004.

10- Văn hóa dân gian của người Nguồn Minh Hóa của Đinh Thanh Dự, xuất bản tập 1 năm 2010, tập 2 năm 2012.

Xã chí và làng chí gồm có:

1- Địa chí làng Đức Phổ của Đặng Thị Kim Liên, người xã Đức Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2006.

2- Địa chí làng An Xá của Đặng Thị Kim Liên, Văn Tằng và Đỗ Duy Văn, xuất bản năm 2016.

3- Địa chí làng Phú Vinh của Đặng Thị Kim Liên, hoàn thành bản thảo năm 2015.

4- Địa chí Bảo Ninh của Nguyễn Tú, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 1986.

5- Địa chí Cổ Hiền của Nguyễn Tú, xuất bản năm 2001.

6- Địa chí xã Thanh Trạch của Nguyễn Tú, xuất bản năm 2004.

7- Địa chí làng Thổ Ngọa của Đỗ Duy Văn, người làng Văn La, xã Lương Ninh, huyện Quảng Ninh, xuất bản năm 2005.

8- Địa chí Xuân Kiều của Đỗ Duy Văn, người Văn La, xuất bản năm 2006.

9- Làng Văn hóa Quảng Xá của Đỗ Duy Văn, xuất bản năm 2016.

10- Địa chí làng Lệ Kỳ của Đỗ Duy Văn, xuất bản năm 2010.

11- Cảnh Dương chí lược của Trần Hoàng, người xã Cảnh Dương, huyện Quảng Trạch, xuất bản năm 1991.

12- Địa chí làng Thọ Linh của Nguyễn Ngọc Tường, người làng Thọ Linh, xã Quảng Sơn, huyện Quảng Trạch, xuất bản năm 2011.

13- Địa chí làng Lệ Sơn của Lê Trọng Đại, người xã Văn Hóa, huyện Tuyên Hóa, xuất bản năm 2015.

14- Địa chí xã Quảng Kim của Lê Trọng Đại, xuất bản năm 2018.

15- Địa chí làng Trường Dục của Trần Văn Chương, người xã Vạn Ninh, huyện Quảng

Ninh, xuất bản năm 2015.

16- Địa chí Cao Lao Hạ của Lê Văn Sơn, người xã Hạ Trạch, huyện Bố Trạch, xuất bản năm 2009.

17- Địa chí làng Trung Bính của Phạm Ngọc Hiền, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2016.

18- Địa chí làng Hiền Lộc của Nguyễn Viết Mạch, người làng Hiền Lộc, xã Duy Ninh, huyện Quảng Ninh, xuất bản năm 2010.

19- Địa chí làng Kim Nại của Nguyễn Viết Mạch, xuất bản năm 2015.

20- Địa chí Thôn Tây xã Võ Ninh của Lê Như Bản, người Thôn Tây, xã Võ Ninh, huyện Quảng Ninh xuất bản năm 2003.

21- Địa chí Diêm Điền của Nguyễn Anh Dũng, người xã Bảo Ninh, thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2007.

Đến cuối năm 2018, Quảng Bình có 8 huyện, thành phố và thị xã, 159 xã, 1.250 thôn bản. Số lượng địa chí như liệt kê trên đây thì còn 4 huyện thị chưa có địa chí, hơn 100 xã và hơn 1.000 thôn bản chưa có địa chí. Trong đó, riêng 8 làng nổi tiếng từ thời Lê Trung Hưng chỉ mới có địa chí 6 làng Lệ Sơn, Cảnh Dương, Thổ Ngọa, Văn La, Cổ Hiền và Kim Nại; còn 2 làng La Hà và Võ Xá chưa có địa chí.

Hiện nay, có một số làng đã có tác giả sưu tầm và biên soạn địa chí là: Lê Đình Tới, người làng Quy Hậu, xã Liên Thủy, huyện Lệ Thủy đang viết “Địa chí làng Quy Hậu”, Nguyễn Viết Mạch đang viết “Địa chí làng Động Hải - phường Hải Đình”, “Địa chí làng Pháp Kệ” và “Lược chí 100 làng nổi tiếng của Quảng Bình”.

Địa chí là công trình ghi chép, khảo tả, giới thiệu về các mặt của địa phương, trong đó gồm văn hóa, văn bản hóa các giá trị văn hóa, phản ánh diện mạo, tính độc đáo của văn hóa từng vùng đất, thông qua việc điều tra về văn hóa vật thể, phi vật thể, danh nhân văn hóa... Tìm hiểu các đặc trưng của loại sách địa chí sẽ giúp nhà nghiên cứu phân biệt rõ loại sách địa chí với các loại khác để có thể biên soạn chúng ngày càng chất lượng hơn, đáp ứng nhu cầu của độc giả, góp phần xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc ■